

בפסח יצאנו ממצרים

בבהילו

ישנו מנהג ליטול את "קערת הסדר", להגביה ולסובב אותה שלוש פעמים מעל ראשי כל המסובין ולומר בניגון מיוחד: "בבהילו [בחיפזון, במהירות] יצאנו ממצרים", והמסובין עונים באותו ניגון: "הא לחמא עניא בני חורין".

ב. קורבן פסח ומכת בכורות

וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ [את קורבן הפסח] מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים וְעַלְיֶכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם בְּיַדְכֶם [לבושים למסע ארוך עם הציוד והנעליים עליכם] וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפָזוֹן [במהירות]. [קורבן] פֶּסַח הוּא לֵה'. וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם... וְהָיָה הַדָּם [על המשקופים] לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׂם וְרָאִיתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם [דילגתי].

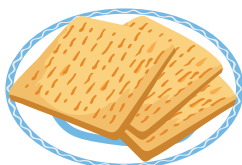
שמות י"ב, יא-יג

מדוע אכלו את הסעודה האחרונה במצרים במהירות?

ג. קביעת החג ואכילת מצות

... בְּרֵאשֵׁן [חודש ראשון במקרא, ניסן] בְּאֶרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְב׃ תֹּאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְב׃

שמות י"ב, יח

במה דומה סעודת הפסח בספר שמות לליל-הסדר, כפי שהוא מוכר לנו?

ד. משימה אישית בדף השירון

אילו שלבים של הסיפור תוסיף/י לשיר 'עבדים היינו'? אפשר גם להוסיף לפני "עבדים היינו" או אחרי "עתה בני חורין" (אילו פרטים אפשר להוסיף מהפסוקים שלמדנו? אילו פרטים אחרים אתה/ה זוכרת/ת ורוצה להוסיף?) במסורת אנחנו קוראים לסיפור 'הגדה'. ת/ני שם לסיפור שיצרת?

שאלות

עבדים היינו

עֲבָדִים הָיִינוּ, הָיִינוּ, עֲתָה בְנֵי חוֹרִין, בְּנֵי חוֹרִין. עֲבָדִים הָיִינוּ, עֲתָה, עֲתָה בְנֵי חוֹרִין, בְּנֵי חוֹרִין.

סביב הדף מפוזרים איורים. מתחו קו בין האיור לבין הפסוק שמזכיר אותו.

א. העבדות

וַיִּרְעוּ אֶתְנֹו הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה. וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמָלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ [את העונו, העבודה הקשה והלחץ הרב] וַיּוֹצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה וּבְמָרָא גָדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹת [ניסים ונפלאות כמו המכות או קריעת ים-סוף] וַיְבַאֲנוּ אֶל הַמְּקוֹם הַזֶּה [אל ארץ ישראל] וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאֶרֶץ. הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ.

דברים כ"ו, ו-ט

הקיפו את המילים בפסוק שמדגימות קושי מיוחד שחוו בני ישראל.
מה ההבדל בין עבודה לעבדות?

שאלות

מה חוגגים בחג האביב?

ליל הסדר עם ראשוני הילדים והילדות בקיבוץ עין חרוד (1923)

יום לפני החג יצא המורה עם קבוצה קטנה של ילדי בית הספר לשדות החיטה. בערב החג, התאספו כל חברי הקיבוץ לחדר-האוכל ואז הופיעו הילדים עם המורה בראש, השיבולים ביד ומגל על השכם. השנה היא היתה שנת ברכה [מרובת גשמים] ועל זה הודיע אחד הילדים: "שנת ברכה היא לנו השנה". לאחר הודעת הילד, התחילו הילדים לשיר ולרקוד.

שנה לאחר מכן יצאו הילדים עם המורה בבוקר לשדה לקצור שיבולים דקות, רזות, ונמוכות.

הפעם, כשהתאספו החברים בליל החג, הושלך הס [היה מאוד שקט]. אל הבמה בא בריצה ילד, נושם בכבדות ומכריז: "היינו היום בשדה, ראינו את השדות, ויש לנו בשורה רעה: שנת בצורת תהיה לנו. לא יהיה מספיק יבול". כולם נראו מודאגים מאוד. לפתע הופיע ילד שני מחופש לאלהיו הנביא, לבוש שמלה ארוכה, על פניו זקן לבן ומקל בידו, והתחיל לברך את הציבור: "ויתן לך אלוהים מטל השמים ומשמני הארץ". אחר-כך נכנסו יתר הילדים, מחזיקים שיבולים ושרים שירים. אחרי שרקדו סביב חדר-האוכל, הגישו את השיבולים לאדם המבוגר ביותר בקיבוץ. הוא השיב לילדים על הקושית וסיפר להם על פסח בימי בית המקדש כשעם ישראל ישב בארצו.

מעובד על פי אריה בן-גוריון, פתחון פ', עמ' 46

- ? הקיפו בעיגול מאפיינים של מזג האוויר שמופיעים בשיר.
- ? ה"שיבולים שזקפו ראשיהן" במרכז השיר הן שיבולי השעורה והחיטה. מה מאפיין אותן? מה עוד ידוע על האדמה באביב לפי השיר?
- ? סמנו בשיר תיאור של ההרים שרים. מה לדעתכם/ן הם שרים זה לזה?
- ? ציירו בדף השירון תמונת נוף אביבית בה נראה שההרים שרים זה לזה.
- ? ישנן משפחות וקהילות שפותחות את ליל הסדר עם שיר זה, שהוכנס להגדות רבות. למה לדעתכם/ן בחרו דווקא בשיר הזה?

שאלות לדיון

פְּנֵה הַגָּשֶׁם

מילים ולחן: מתתיהו שלם

פְּנֵה הַגָּשֶׁם,
חֲלֵף, חֲלֵף לוֹ.
עֲנֵן רָקִיעַ
חֲלֵף, חֲלֵף לוֹ.
פְּנֵי אֲדָמָה
בְּאוֹר חַמָּה
שְׂבָבִים זָקְפוּ
רְאשֵׁיהֶן בְּקֶמֶה.
בְּנֵי הָרִים זֶה אֶל זֶה
בְּרֶמֶה יְשׁוּרְרוּ
שְׁלוֹם, שְׁלוֹם,
הִידָד! הִידָד!
אָבִיב הַיּוֹם.

הגדרות למילה אביב

- ? מה היה תפקיד ילדי וילדות עין-חרוד בליל הסדר? מדוע נמסר התפקיד דווקא לילדים לדעתכם/ן?
- ? בשנה הראשונה חגגו את היבול. מה לדעתכם/ן בחרו לחגוג בשנת הבצורת?
- ? באילו אופנים חגגו את האביב בקיבוץ עין חרוד? שימו לב לקטעים המודגשים. אילו ממנהגי החג נהוג גם במשפחה שלכם/ן?
- ? שאלת אתגר: מצאו בסיפור רמזים לכל אחת מהגדרות של האביב.

שאלות לדיון

- עונת השנה שבין החרף ובין הקיץ, בערך חדשי ניסן-סיון.
- כנוי פיוטי לשנות הנעורים.
- תבואה לפני גמר הבשלתה, כשהשבולים עודן ירקות.
- מסמל פריחה והתחדשות.

? איזו מן ההגדרות הכי מתאימה לכינוי חג האביב?

נרימה נס הדרור

והיא שעמדה

והיא שְׁעַמְדָּה
לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ
שְׁלֵא אָחַד בְּלִבָּד
עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ
אֶלָּא שְׁבָכָל דּוֹר וְדוֹר
עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ
וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
מְצִילֵנוּ מִיָּדָם

שאלות

מדוע אנחנו מזכירים/ות את הסכנות והקשיים של העבר במהלך חג שאמורים לשמוח בו?
באיזו מנגינה תמליצו למשפחה שלכם/ן לשיר את השיר? נמקו?

ביד רמה

מילים: לוין קיפניס, לחן: ידידיה אדמון

יִצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם	שָׂאוּ, שְׂאוּ עֵינַיִם:	הִדְרֹךְ עוֹד נִמְשָׁכֶת -
נְרִימָה נֵס הַדְרֹר!	מִצְרַיִם שָׁם יִדְרֹף...	אֶךְ אֵל נָא נִבְהַל!
נְחַפְזִי, נְשָׂא רַגְלִים	נִבְקַע הַיָּם לְשָׁנַיִם -	בְּשִׁיר מֵה קֵל לְלַכֵּת
חֵישׁ עַד הַבְּקָר אֹר.	עָמַד, הַיָּם, מְשֻׁטוֹף.	לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל!
נְרִימָה נֵס, נֵס!	נְרִימָה נֵס...	נְרִימָה נֵס...
נְרִיעָה נָא!	עוֹבְרִים אֲנַחְנוּ...	עוֹלָם אֲנַחְנוּ...
יּוֹצְאִים, יּוֹצְאִים אֲנַחְנוּ		
בְּיַד רָמָה, בְּיַד רָמָה!		

נס - דגל
דרור - חירות
ביד רמה - באומץ, בתעוזה
שאו עיניים - התבוננו

השיר מתאר התמודדות ושחרור מקושי. הקיפו בעיגול את המשפטים שמתארים:

- את היציאה ממצרים
- את הבריחה מהמצרים הרודפים
- את קריעת ים סוף

שאלות לדיון

הבית האחרון בשיר מתאר את העלייה לארץ. מה יכול להיות מבהיל בדרך לארץ? לפי השיר, מה מסייע להתמודד? מה עוד יכול לסייע? לפי השיר, מי "עומדת" לאבותינו ולנו כאשר המצב קשה? בכל אחד מהבתים קריאה להרים דגל [נס]. ציירו בדף השירון דגל עם מילת עידוד ותקווה המתאימה לכל אחד מהבתים. הכינו דגלים עם מילות חירות ותקווה לקישוט שולחן הסדר.

זכרו את היום הזה אשר יצאתם בו ממצרים מבית-עבדים כי בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא הוא ממצרים, לא אבותינו בלבד, אף אנו נגאלנו עמהם. כי בכל דור ודור עולה זעקת ישראל ושוועת העשוקים [אנשים סובלים ומנוצלים] תחת ידי משעבדיהם, ובכל דור ודור... תפרח תקוות אביב חדש, חיים חדשים, תקוות השחרור והתחייה.

נחמה כהן, קיבוץ חצור, 1994

שאלות

במה דומה הקטע המודגש למילות הפיוט "שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו"?
מה ההבדל בין 'והיא שעמדה' לבין הדגש על התקווה בדברי נחמה כהן?

שאלות מסכמות:

- חֲשְׁבוּ עַל אָדָם או קבוצה שבפסח הקרוב תחשבו עליהם ותקוו שהם יזכו לתקווה ושחרור. כתבו להם/ן ברכת חג. הוסיפו לברכה משפט אחד מהמקורות שלמדתם/ן.
- אילו מנהגים בליל הסדר מבטאים את היותנו בני חורין? חֲשְׁבוּ עַל שִׁירִים נוספים, על צורת הישיבה סביב השולחן, או על מנהגים משפחתיים אחרים.

מארכיון החגים הקיבוצי

ליל הסדר - להיות חלק מסיפור יציאת מצרים

ארבע קושיות

מה נִשְׁתַּנֶּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת?
שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֶצֶה, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מֶצֶה.
שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר.
שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבְּלִין אֶפְלוּ פֶּעַם אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים.
שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבֵּין, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלְנוּ מְסַבֵּין.

איך משתתפים בסיפור יציאת מצרים? | מישאל ציון

חז"ל עיצבו את ליל הסדר כך שהסיפור [של יציאת מצרים] מסופר בשירה ובחידות, בהקראות ובמדרשים, במשחקים ובשאלות... אך הסיפור לא עובר רק בטקסט [מילים] אלא גם בלבוש, בשפת הגוף ובהמחזה, בהלל ובזמרה, ואפילו באכילה - אנחנו מספרים את הסיפור, ואז אוכלים אותו, מעכלים את המסרים. ליל הסדר הופך את הסיפור לחוויה; חוויה משמעותית עבור הדור הבא, עד שנוודא שכל אחד ואחת יראו עצמם כאילו הם בעצמם יצאו ממצרים. כלומר - עד שיראו עצמם כמשתתפים בסיפור היהודי הגדול שמתחיל ביציאת מצרים.

מתוך המאמר: 'הגדה אחת נראטיבים שונים: ליל הסיפורים הגדול של העם היהודי'

- אילו קושיות מתייחסות לפרטים מתוך קערת הסדר?
- מדוע הלחינו את השאלות?
- מדוע לדעתכם/נוהגים לתת לילדים/ות לשיר את הקושיות?
- הוסיפו קושיה ביחס לקערת הסדר בדף השירון (התחילו ב'מה נשתנה').

הצגת ילדים בליל הסדר - מנהג יהודי עיראק וצפון אפריקה

לילדי המשפחה קושרים על הגב מטפחת ובה חתיכת מצה לאחר שחוצים אותה לשניים בקטע של "יחץ" שבהגדה. הילדים יוצאים מחוץ לבית (מצחקקים). המשפחה מתכנסת סביב השולחן וממשיכה לשוחח ולאכול. ואז לפתע נשמעות דפיקות חזקות בדלת. בני המשפחה שבפנים "מופתעים" ושואלים זה את זה:

- "מי זה יכול להיות בשעה כזאת?" "מי זה בא?"
- בינתיים הילדים שומעים את זה מחוץ לדלת (ושוב מצחקקים). אז פותחים להם את הדלת ושואלים את הילדים: מי אתם?
- הילדים עונים: אנחנו בני ישראל!!
- בני המשפחה מתלחשים ביניהם: אלה בני ישראל באמת? וממשיכים לשאול: מאיפה באתם?
- הילדים עונים: ממצרים...
- וממשיכים לשאול: ולאן אתם הולכים?
- הילדים עונים: לירושלים! ...
- ומה הצידה שלכם?
- והילדים עונים: מצה!
- והילדים מתחילים לשיר: "מה נשתנה", רק אז משתכנעים בני המשפחה ואומרים: זה נכון!! אלה באמת יהודים!
- באדיבות מרכז מורשת יהדות בבל

שאלות

- באילו שיטות מרבים לספר ביציאת מצרים לפי הסיפור?
- מה תפקידו המיוחד של 'מה נשתנה' על פי המנהג הזה?
- מה הילדים/ות לומדים/ות מההצגה לדעתכם?

שאלות

- איזה מאופני הסיפור שמופיעים בקטע שקראתם/מתאים ל'מה נשתנה'? (יכולה להיות יותר מתשובה אחת נכונה)
- "אנחנו מספרים את הסיפור ואז אוכלים אותו" - איזה סיפור אנחנו 'אוכלים/ות' באמצעות המצה?
- מה המטרה של השירים, החידות, ההקראות וההמחזות בליל הסדר? מדוע לדעתכם/מוקדש כל כך הרבה מאמץ למטרה זו?
- מי ש'מרבה' לספר מצוין לשבח. איך מרבים לספר במשפחה שלכם/ן? איך מרבים לספר לפי מישאל ציון? ספרו על אופן סיפור נוסף שמקובל במשפחה שלכם/ן (חידות? מחזה? מאכל?). הסבירו מה הקשר בין המנהג המשפחתי לסיפור יציאת מצרים. אם אין מנהג משפחתי, חשבו על בן/בת משפחה שהייתם/ן רוצים/ן לשמוע את סיפור העלייה שלו/שלה לארץ או סיפור על ליל סדר זכור במיוחד.